

HET ZOUTPAD

Raynor Winn

Het zoutpad

Over oude wegen naar
een nieuw begin

Uitgeverij Balans

Inhoud

Proloog II

DEEL EEN – HET LICHT IN

- 1 Stof van het leven 17
- 2 Verliezen 20
- 3 Aardverschuiving 34
- 4 Schurken en zwervers 46

DEEL TWEE – HET SOUTH WEST COAST PATH

- 5 Dakloos 53
- 6 Lopen 79
- 7 Honger 103
- 8 De hoek III

DEEL DRIE – DE LANGE AANLOOP

- 9 Waarom? 121
- 10 Groen/blauw 135
- 11 Overleven 142
- 12 Zeedansers 152
- 13 Huiden 161
- 14 Dichters 173

DEEL VIER – LICHT GEZOUTEN BRAMEN

- 15 Landtongen 185
- 16 Op zoek 203
- 17 Koud 220

DEEL VIJF – KEUZES

18 Schapen 241

DEEL ZES – RANDLANDERS

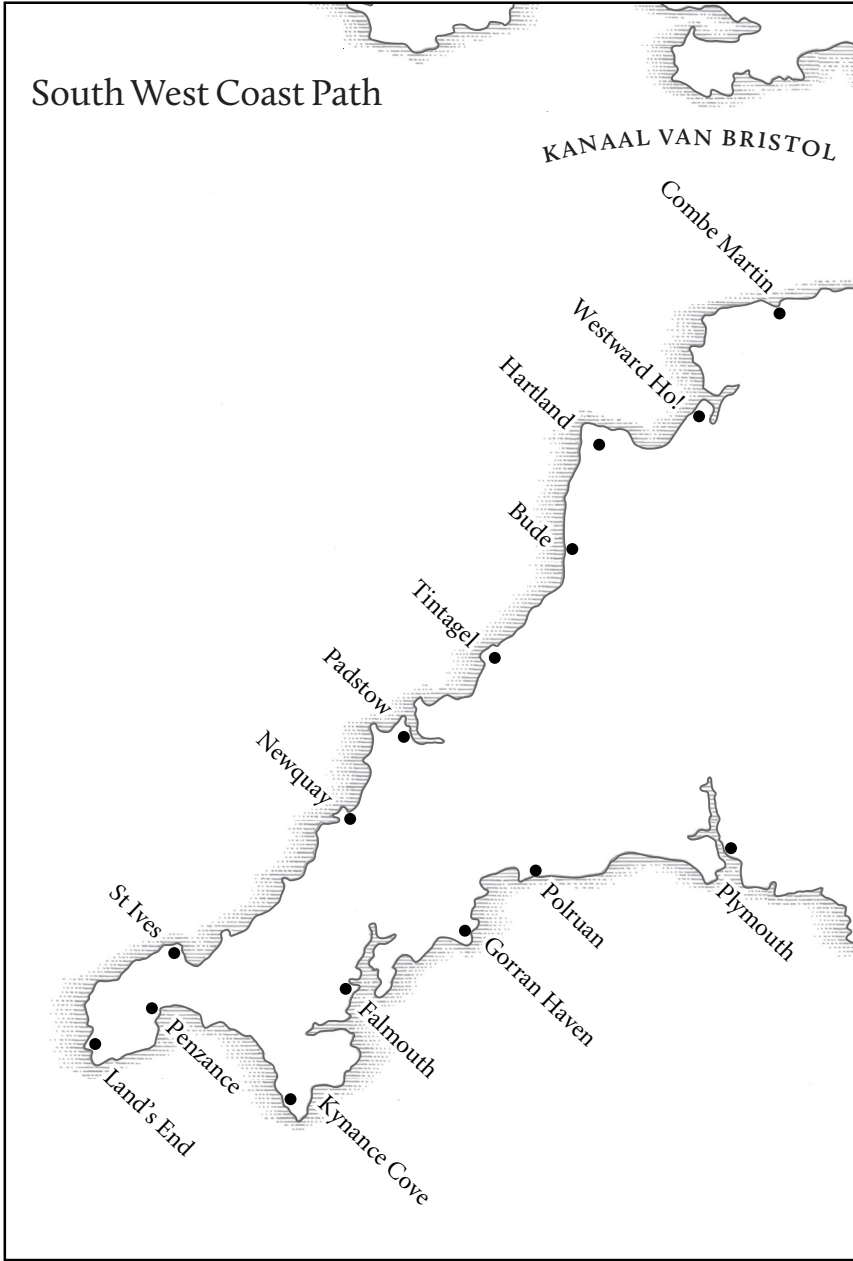
19 Levend 259

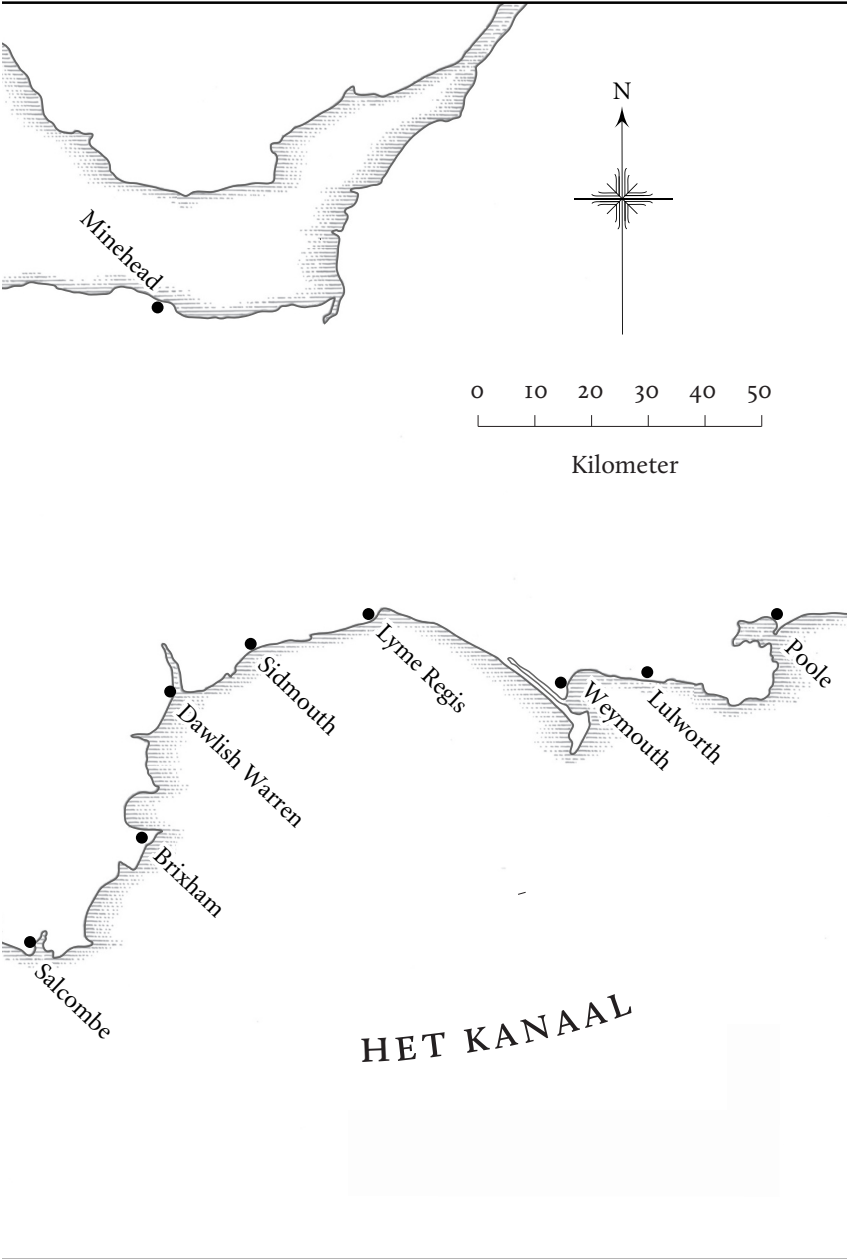
20 Aanvaarden 283

21 Gezouten 300

Dankwoord 317

South West Coast Path

Stof van het leven

Ik zat onder de trap toen ik besloot te gaan wandelen. Op dat moment had ik er nog niet bij stilgestaan hoe het was om 1014 kilometer te lopen met een rugzak op mijn rug. Ik had geen idee of ik me dat kon wel veroorloven, wist niet dat ik bijna honderd nachten wild zou kamperen, of wat ik daarna zou gaan doen. Ik had de man met wie ik al tweeëndertig jaar samen was, niet verteld dat hij met me meeging.

Nog maar een paar minuten daarvoor had het een goed idee geleken ons onder de trap te verstoppen. Om negen uur die ochtend begonnen de mannen in het zwart op de deur te bonken, maar we waren er niet klaar voor. We waren niet klaar om los te laten. Ik had meer tijd nodig: nog een uur, een week, een leven. Er zou nooit tijd genoeg zijn. Dus hurkten we samen onder de trap, dicht tegen elkaar aan, en fluisterden als bange muizen, als stoute kinderen, die wachten tot ze ontdekt worden.

De deurwaarders liepen om naar de achterkant van het huis, tikten op de ramen, probeerden alle deurknoppen, om te zien of ze binnen konden komen. Ik hoorde hoe een van hen op de tuinbank klom en iets riep terwijl hij tegen het bovenraampje van de keuken duwde. Net op dat moment viel mijn oog op het boek in een verhuisdoos. Als twintiger had ik *Five Hundred Mile Walkies* gelezen, het verhaal van een man die met zijn hond het South West Coast Path loopt. Moth zat vlak naast me, met zijn hoofd op zijn knieën en zijn armen eromheen, verdedigend, vol pijn en angst en woede. Woede vooral. De afgelopen drie jaar waren één groot slagveld geweest. Het leven had alle munitie verzameld die

het kon vinden en die met volle kracht op hem afgeschoten. Hij was uitgeput van woede. Ik legde mijn hand op zijn haar. Ik had dat haar gestreeld toen het lang en blond was, en er zeezout, takjes hei en jeugd in zaten; toen het bruin was en korter, met bouw-gips en speeklei van de kinderen erin; en nu was het zilver, dunner en zat het vol stof van ons leven.

Ik had deze man leren kennen toen ik achttien was; nu was ik vijftig. We hadden samen zijn vervallen boerderij opgeknapt, steen voor steen alle muren hersteld, we hadden groenten en kippen en twee kinderen grootgebracht, een schuur ingericht voor bezoekers die ons leven kwamen delen en geld in het laatje brachten. En als we die deur uit gingen, zou dat allemaal achter ons liggen, alles achter ons, voorbij, afgelopen, uit.

‘We kunnen gewoon gaan wandelen.’

Het was belachelijk om te zeggen, maar ik zei het toch.

‘Wandelen?’

‘Ja, gewoon wandelen.’

Zou Moth dat redden? Het was immers maar een kustpad; zo zwaar kon het niet zijn, en we konden langzaam lopen, gewoon de ene voet voor de andere zetten en de kaart volgen. Ik had heel erg behoefte aan een kaart, aan iets wat me de weg wees. Dus waarom niet? Zo moeilijk kon het niet zijn.

Die hele wandeltocht langs de kust, van Minehead in Somerset, via Noord-Devon, Cornwall en Zuid-Devon tot Poole in Dorset, leek me best te doen. Maar het idee dat wij over heuvels, stranden, rivieren en heidevelden zouden gaan lopen, leek op dat moment even ondenkbaar en onwaarschijnlijk als de mogelijkheid dat we onder de trap vandaan kwamen en de deur opendeden. Dat was iets wat anderen misschien zouden doen, wij niet.

Maar we hadden een ruïne herbouwd, onszelf leren loodgieten, twee kinderen opgevoed, onze eigen verdediging gevoerd tegenover rechters en goedbetaalde juristen, dus waarom niet?

Omdat we hadden verloren. De rechtszaak verloren, het huis verloren, en onszelf verloren.

Ik stak mijn hand uit om het boek uit de doos te pakken en keek naar het omslag: *Five Hundred Mile Walkies*. Wat klonk dat idyllisch. Ik beseftte toen niet hoe meedogenloos het South West Coast Path was en wat het betekende: bijna vier keer de hoogte van de Mount Everest beklimmen, 1014 kilometer lopen over een pad van vaak maar dertig centimeter breed, in het wild overnachten, in het wild leven en elke pijnlijke actie verwerken die er de oorzaak van was dat we hier nu zaten, op dit moment, verborgen. Ik wist alleen dat we moesten gaan wandelen. En nu hadden we geen keus meer. Ik had mijn hand naar de doos uitgestoken, en nu wisten ze dat we thuis waren, ze hadden me gezien, we konden niet meer terug, we moesten vertrekken. Toen we uit het donker onder de trap vandaan kropen, draaide Moth zich naar me om.

‘Samen?’

‘Altijd.’

We bleven staan bij de voordeur, waarachter de deurwaarders klaarstonden om de sloten te verwisselen, ons af te grendelen van ons oude leven. We stonden op het punt het donkere, eeuwenoude huis waarin we ons twintig jaar geborgen hadden gevoeld, te verlaten. Als we eenmaal die deur door waren, konden we nooit meer terugkomen.

Hand in hand liepen we het licht in.

Verliezen

Wanneer begon onze voettocht: op die dag onder de trap, of op de dag dat we in Taunton uit de auto van een vriendin stapten en in de regen langs de kant van de weg achterbleven met onze rugzakken op het asfalt? Of had die tocht jaren in de lucht gehangen, had hij ergens voorbij onze horizon liggen wachten, om zich pas op ons te storten toen we echt niets meer te verliezen hadden?

Die dag in het gerechtsgebouw kwam er een eind aan een drie jaar durend gevecht, maar iets eindigt nooit zoals je verwacht. Toen we naar de boerderij in Wales verhuisden, scheen de zon, de kinderen holden om ons heen en ons hele leven lag voor ons. Een vervallen hoop stenen op een afgelegen plek aan de voet van de bergen. We stopten alles wat we hadden in de restauratie, werkten er elk vrij moment aan, terwijl de kinderen om ons heen opgroeiden. Het was ons thuis, ons bedrijf, ons toevluchtsoord, dus ik verwachtte niet dat er een eind aan zou komen in een groezelige grijze rechtszaal naast een amusementshal. Ik verwachtte niet dat er een eind aan zou komen terwijl ik voor een rechter stond en tegen hem zei dat hij het bij het verkeerde eind had. Ik verwachtte niet dat ik dan het leren jasje aan zou hebben dat de kinderen mij voor mijn vijftigste verjaardag hadden gegeven. Ik verwachtte niet dat er een eind aan zou komen.

Op mijn stoel in die rechtszaal zag ik hoe Moth aan een witte vlek op de zwarte tafel voor hem peuterde. Ik wist wat hij dacht: Hoe heeft het zo ver kunnen komen? Hij was goed bevriend geweest met de man die de financiële claim tegen ons had ingediend. Ze waren samen opgegroeid in een vriendengroep; hadden

samen rondgefietst, samen rugby gespeeld, samen hun tienertijd beleefd. Hoe had het zo ver kunnen komen? Ze hadden nauw contact gehouden, ook toen anderen al weggevallen waren. Terwijl ze volwassen werden en ze elk een verschillende kant op gingen in hun leven, was Cooper zich met financiële zaken bezig gaan houden waar maar weinigen van ons iets van snapt. Toch bleef Moth met hem omgaan, bleven ze vrienden. En toen de gelegenheid zich voordeed te investeren in een van zijn bedrijven, vertrouwden we hem genoeg om die aan te grijpen en een aanzienlijke som geld in te leggen. Het bedrijf waarin we hadden belegd, ging uiteindelijk failliet, met achterlating van een aantal openstaande schulden. Ongemerkt kwam het gevoel op dat we geld verschuldigd waren. In het begin negeerden we het, maar na verloop van tijd ging Cooper steeds meer aandringen dat wij die schulden aflostten, omdat we daartoe volgens de overeenkomst verplicht waren. Aanvankelijk vond Moth de breuk in hun vriendschap erger dan de financiële claim, en zo bleef de ruzie jarenlang tussen hen rommelen. Wij wisten zeker dat we niet aansprakelijk waren voor die schulden, want dat stond niet met zoveel woorden in de overeenkomst, en Moth was er vast van overtuigd dat zij er uiteindelijk wel met z'n tweeën uit zouden komen. Tot de dag dat we per post een dwangbevel voor die aflossing kregen.

Ons spaargeld werd al snel opgeslokt door de honoraria voor advocaten. Sindsdien werden we 'een partij die zichzelf vertegenwoordigt', gewoon een nummer in de massa mensen zonder juridische vertegenwoordiging, een verschijnsel dat de overheid heeft gecreëerd met de recente hervorming van de rechtsbijstandsregelingen, waardoor wij geen recht meer hadden op een pro-Deadvocaat, omdat onze zaak 'te gecompliceerd' werd geacht om voor rechtsbijstand in aanmerking te komen. Die hervorming mag dan 350 miljoen pond per jaar aan bezuinigingen hebben opgeleverd, maar heeft er ook voor gezorgd dat kwetsbare mensen geen toegang meer hebben tot het recht.

De enige tactiek die wij konden inzetten, was vertragen, vertra-

gen, en nog meer vertragen, tijd winnen, terwijl we ondertussen contact hielden met juristen en accountants, en probeerden zwart op wit bewijs te vinden waarmee we de rechter of de jury konden overtuigen van de waarheid: dat onze interpretatie van de oorspronkelijke overeenkomst klopte, en dat wij niet aansprakelijk waren voor de schulden. Zonder advocaat aan onze zijde werden we telkens afgetroefd, en er kwam een aanschrijving op de boerderij als onderpand voor de betaling van het geld dat Cooper eiste.

We hielden onze adem in, en toen gebeurde het: er werd beslag gelegd op onze plek, op het huis en het land, op elke steen die we zo zorgvuldig hadden geplaatst, de boom waarin de kinderen vroeger altijd speelden, het gat in de muur waar de pimpelmezen nestelden, het losse stuk lood bij de schoorsteen waar de vleermuizen woonden. Beslag op alles. Wij bleven vertragen, dienden bezwaarschriften in, verzoeken om uitstel, tot we eindelijk dachten dat we het hadden, het glanzend witte licht van een stuk papier dat bewees dat Coopers claim niet terecht was, aangezien wij hem niets verschuldigd waren. Na drie jaar en tien rechtszittingen hadden we het bewijs waarmee we ons huis konden redden. We hadden kopieën gestuurd naar de rechter en de advocaat van de tegenpartij. We waren er klaar voor. Ik had mijn leren jasje aan, ik was zo zeker van mijn zaak.

De rechter zat door zijn papieren te bladeren alsof wij er niet waren. Ik keek opzij naar Moth, omdat ik behoefte had aan een geruststellende blik, maar hij zat recht voor zich uit te kijken. De afgelopen paar jaar hadden hun tol geëist; zijn dikke haar werd dunner en wit, en zijn huid had een wasachtige, grijzige tint gekregen. Het leek of er een gat in hem was geslagen; zelf was hij goed van vertrouwen, eerlijk en vrijgevig, en dit verraad van zo'n vertrouwde vriend had hem heel diep geraakt. Een voortdurende pijn in zijn schouder en arm vrat aan zijn krachten en leidde zijn gedachten af. Voor ons moest het gewoon klaar zijn nu, we moesten verder met ons normale leven en ik wist zeker dat hij zich dan

beter zou gaan voelen. Maar ons leven zou nooit meer zo normaal worden.

Ik stond op, mijn benen voelden slap aan, alsof ze onder water bungelden. Ik klemde me aan het stuk papier in mijn hand vast als aan een anker. Ik hoorde meeuwen buiten ruziemaken met opgewonden, afleidende kreten.

‘Goedemorgen, meneer. Ik hoop dat u het nieuwe bewijsmateriaal hebt gekregen dat maandag aan u is opgestuurd.’

‘Dat heb ik ontvangen, ja.’

‘Als ik mag wijzen op dat bewijs...’

De advocaat van Cooper stond op en trok zijn das recht, zoals hij altijd deed voordat hij de rechter aansprak. Zelfverzekerd. Meester over de situatie. Alles wat wij niet waren. Ik wilde zo graag een advocaat, ik smeekte erom.

‘Meneer, deze informatie, die u en ik allebei hebben ontvangen, is nieuw bewijsmateriaal.’

De rechter keek mij verwijtend aan.

‘Is dit nieuw materiaal?’

‘Nou, ja, we hebben het pas vier dagen geleden in handen gekregen.’

‘In dit stadium kan geen nieuw bewijs meer worden ingediend. Ik kan het niet aanvaarden.’

‘Maar het bewijst alles wat we de afgelopen drie jaar hebben gezegd. Het bewijst dat wij de eiser niets verschuldigd zijn. Het is de waarheid.’

Ik wist wat er kwam. Ik wilde de tijd bevroren, hem stilzetten op dat moment, voorkomen dat de volgende woorden zouden klinken. Ik wilde Moths hand vastpakken, opstaan en de rechtszaal uit lopen, er nooit meer aan denken, naar huis gaan en de haard aansteken, met mijn handen de stenen muren strelen, terwijl de kat zich opkrulde in de warmte van het vuur. Weer ademen zonder die druk op mijn borst, aan ons huis denken zonder de angst het te verliezen.

‘U kunt niet met bewijsstukken komen zonder de juiste juridi-

sche procedure. Nee, ik ga mijn vonnis uitspreken. Ik wijs de eiser het bezit toe. U dient het pand binnen zeven dagen te verlaten, om negen uur 's morgens op die dag. Goed, dan nu over naar de kosten. Wilt u nog iets zeggen over de proceskosten?’

‘Ja, u maakt een grote fout, hier klopt niets van. En nee, ik wil het niet over de proceskosten hebben, we hebben toch geen geld, u neemt ons ons huis af, ons bedrijf, ons inkomen, wat wilt u nog meer?’ Ik greep me aan de tafel vast, terwijl de vloer onder me wegzakte. Niet huilen, niet huilen, niet huilen.

‘Daar hou ik rekening mee en ik wijs de eis voor het betalen van de proceskosten af.’

Mijn gedachten dreven weg, op zoek naar een veilige plek. Moth maakte een beweging in zijn stoel en ik kon de geur van warm droog grind en vers gesnoeide buxus die uit zijn jasje opsteeg bijna aanraken. Op dat grind hadden de kinderen hun knieën geschaafd toen ze leerden fietsen, en slipten ze als ze wegreden naar de universiteit. De rozen stonden in volle bloei en hingens als wattenbollen over de buxushaag; ik zou binnenkort de uitgebloeide bloemen eruit halen.

‘Ik wil beroep aantekenen.’

‘Nee, ik ontzeg u het recht op beroep. Deze zaak heeft al veel te lang geduurd; u hebt kansen genoeg gehad om met bewijzen te komen.’

De ruimte kromp, de muren kwamen op me af. Het telde niet dat we dit bewijs nog maar pas hadden gevonden, of dat daar de waarheid in stond; het enige wat telde, was dat ik het niet op de juiste manier had ingediend, dat ik niet de juiste procedure had gevolgd. Wat moest ik doen, wat moesten we doen, wat moest ik met de kippen, wie zou het oude schaap 's morgens een snee oud brood geven? Hoe konden we in een week tijd de hele boerderij leeg krijgen, hoe moest het met de gezinnen die een vakantie hadden geboekt, met de katten, met de kinderen? Hoe kon ik de kinderen vertellen dat we hun thuis hadden verloren? Ons thuis. Verloren omdat ik de procedures niet kende. Ik had een simpele ba-

sisfout gemaakt: ik had geen officieel verzoek gedaan om nieuw bewijsmateriaal te mogen indienen. Ik wist niet dat dat moest. Ik was zo blij geweest, zo zeker van mijn zaak, ik had het gewoon opgestuurd. Ik had mijn volmaakte witte stuk papier met de volmaakte heldere waarheid verspild. En nu hadden we alles verloren. Geen geld meer, geen huis.

We deden de deur van de rechtszaal achter ons dicht en liepen stijf en zwijgend door de gang. Ik wierp een blik op de advocaat in de zijkamer en wilde doorlopen, maar Moth ging naar binnen. Nee, Moth, nee Moth, sla hem niet. Ik voelde alle woede, alle spanning van de afgelopen drie jaar. Maar hij stak de advocaat zijn hand toe.

‘Het is al goed, ik weet dat u alleen maar uw werk doet, maar het was de verkeerde beslissing, dat weet u ook wel, hè?’

Hij nam Moths hand aan en schudde die.

‘Het is de beslissing van de rechter, niet van mij.’

Ik huilde nog steeds niet, maar binnen in me steeg een geluidloos gejammer op, dat zich vastklemde in mijn borst en me bijna de adem benam.

Ik stond in het weiland achter het huis, onder de gespleten es, waarin de kinderen tijdens de grote sneeuwval van '96 een iglo hadden gebouwd. Ik scheurde een snee witbrood in zes stukken, een ritueel dat de afgelopen negentien jaar het begin van elke dag had gemarkeerd. De oude ooi snuffelde aan mijn hand en haar zachte lippen pakten het brood aan: ze was negentien jaar oud, had geen tanden meer, maar nog steeds een gezonde eetlust. De kinderen hadden haar Smotyn genoemd, Welsh voor ‘gevekt’. Nu was ze een knorrige oude ooi, met een mottige zwart met witte vacht en twee gammele hoorns. Of eigenlijk nog maar één, ze had de andere er een paar jaar eerder af gestoten toen ze al te haastig haar kop in een emmer voer stak. Tom had de hoorn bewaard en die lag nu samen met zijn fossielen en Pokémonkaarten in de schatkist die hij had meegenomen toen hij het huis uit ging om te

gaan studeren. Toen Rowan drie jaar was, had ik haar in ons busje meegenomen voor een rit van zestig kilometer. Bij een boerderij tegen een helling met uitzicht op zee kochten we drie springerige, gevlekte lammetjes. Ze zette een keel op toen ik haar niet bij de lammetjes achterin liet zitten, dus ik gaf toe en reed naar huis met het hele span op het stro achter in het busje. Sindsdien hadden deze dieren deel uitgemaakt van ons leven, van ons gezin. Ze hadden in de loop der jaren veel lammetjes gekregen, maar nu was alleen Smotyn nog over, haar zusters waren gestorven en ik had de andere schapen het vorige jaar aan een andere fokker verkocht, op een punt in de rechtszaak dat we dachten dat we niet verder konden en zouden gaan verliezen. Ik had het niet over mijn hart kunnen verkrijgen Smotyn ook weg te doen: niemand anders zou haar willen onderhouden op haar leeftijd; de gemiddelde levensduur voor een schaap is zes tot zeven jaar, en dan wordt het verwerkt tot hondenvoer of vleesballetjes. De dag na de uitspraak van de rechtbank had ik de kippen naar een vriendin gebracht, maar daar was geen plaats voor Smotyn. Nu hobbelde ze over het weiland, gehuld in wolken paardenbloempluisjes, naar de plek onder de beukenbomen waar het gras altijd droog was. Allebei kenden we dat weiland alsof het een deel was van onszelf. Hoe zou ons leven eruitzien als we dat niet hadden?

Over vijf dagen zouden we allebei dakloos zijn; dan zouden we het weten.

Wat ik niet wist, wat ik niet kon weten, was dat het geen vijf dagen zou duren voordat mijn leven voorgoed zou veranderen, voordat alles wat mij overeind hield plotseling onder me in drijfzand veranderde. Dat zou de volgende dag gebeuren.

We zaten in een spreekkamer van een ziekenhuis in Liverpool. Eindelijk zouden we de uitslag krijgen van jarenlang medisch getreuzel en zouden we weten wat de oorzaak was van Moths schouderpijn. Na een leven van lichamelijk werk had een arts tegen hem gezegd: 'Pijn is normaal, het is niet zo vreemd dat je pijn

voelt wanneer je je armen optilt of dat je een beetje struikelt onder het lopen.' Anderen hadden wel hun twijfels gehad over een lichte trilling in zijn hand en een doof gevoel in zijn gezicht. Maar deze arts was de beste, toonaangevend op zijn terrein, het echte werk. Hij zou ons gaan vertellen dat het een gescheurde pees was of zoiets en wat daaraan gedaan kon worden; dat het gebeurd was toen Moth jaren geleden door het dak van de schuur viel – misschien was er toen ergens iets beschadigd. Hij zou ons in ieder geval vertellen hoe het weer goed kon komen. Hij zou vol autoriteit achter zijn bureau zitten en ons dat vertellen. Zonder enige twijfel.

We hadden nauwelijks een woord gewisseld tijdens de lange rit naar Liverpool, allebei weggezakt in ons eigen moeras van ontzetting en uitputting. De dagen na de rechtszitting waren één waas geweest van dozen inpakken en vuren stoken, van eindeloze krampachtige telefoongesprekken en wanhoop. Het was tot ons doorgedrongen dat we nergens heen konden. Het ergste wat had kunnen gebeuren, was gebeurd. Deze rit van zeven uur heen en terug konden we er niet bij hebben. Elk uur was kostbaar, elk uur om het inpakken voor elkaar te krijgen, elk uur dat we nog veilig en geborgen waren binnen die muren.

De eindeloze ritten naar wachtkamers van dokters waren zes jaar daarvoor begonnen. Vanwege de verlammende pijn in zijn schouder en arm en daarna een trilling die in zijn hand begon, vermoedden de artsen eerst dat hij de ziekte van Parkinson had, maar toen dat niet het geval bleek te zijn, dachten ze dat er misschien een zenuw was beschadigd. De kamer van deze specialist was net als al die andere: een vierkante, witte, emotioneel doos met uitzicht op het parkeerterrein. Maar deze dokter zat niet achter zijn bureau; hij kwam op een hoek van dat bureau zitten, naast Moth, legde zijn hand op Moths arm en vroeg hem hoe het met hem ging. Dat klopte niet. Dat doen dokters niet. Geen enkele dokter bij wie we waren geweest – en we hadden er al aardig wat achter de rug – had dat ooit gedaan.

‘Het beste wat ik voor je kan doen, Moth, is je een diagnose geven.’

Nee, nee, nee, nee, nee. Zeg niets meer, wees stil, straks komt er iets verschrikkelijks uit die zelfgenoegzame, strakke mond van je, doe hem niet open, zeg niets.

‘Ik denk dat je corticobasale degeneratie hebt, CBD. We kunnen die diagnose niet met honderd procent zekerheid stellen. Er is geen test voor, dus we zullen het pas post mortem weten.’

‘Post mortem? En wanneer zal dat dan zijn, denkt u?’ Moth hield zijn handen wijd uitgespreid over zijn bovenbenen, zodat hij met zijn brede vingers zoveel van zichzelf vasthield als hij maar kon.

‘Tja, normaal gesproken zou ik zeggen tussen de zes en acht jaar vanaf de eerste verschijnselen. Maar bij jou verloopt het kennelijk heel langzaam, want het is al zes jaar geleden dat je voor het eerst klachten kreeg.’

‘Dat moet dan wel betekenen dat u het mis hebt. Het is iets anders.’ Ik voelde mijn maag omhoogkomen en zag de kamer wazig worden.

De arts keek me aan alsof ik een kind was; toen ging hij verder met zijn poging uitleg te geven over de zeldzame slopende hersenaandoening die deze prachtige man, van wie ik al sinds mijn tienertijd hield, in bezit zou nemen, eerst zijn lichaam zou vernietigen en dan zijn geest, zodat hij zou wegzakken in verwarring en dementie tot hij uiteindelijk niet meer zou kunnen slikken en waarschijnlijk zou stikken in zijn eigen speeksel. En daar konden ze niets, maar dan ook niets tegen doen. Ik kreeg nauwelijks adem; de kamer zwom voor mijn ogen. Nee, niet Moth, neem hem niet, je kunt hem niet nemen, hij is alles, hij is het allemaal, alles van mij. Nee. Ik probeerde mijn gezicht in de plooi te houden, maar vanbinnen schreeuwde ik het uit, in totale paniek, als een bij tegen een glazen ruit. De echte wereld lag daar, maar was opeens onbereikbaar.

‘Maar u kunt het mis hebben.’

Waar had hij het over? Dit was niet hoe wij zouden doodgaan. Het was niet Moths leven, het was ons leven. Wij waren één, vermolten, verweven, moleculair. Niet zijn leven, niet mijn leven: ons leven. We hadden allang bedacht hoe we zouden doodgaan. Als we vijffennegentig waren, zouden we op een berg zitten, de zon zien opkomen en dan gewoon gaan slapen. Niet stikken in een ziekenhuisbed. Niet apart, gescheiden, alleen.

‘U hebt het mis.’

In het busje op de parkeerplaats van het ziekenhuis klemden we ons aan elkaar vast, alsof we dit simpelweg konden tegenhouden door onze lichamen tegen elkaar aan te drukken. Als er geen licht tussen ons in was, kon niets ons scheiden, was dit niet echt waar en hoefden wij het niet onder ogen te zien. Over het gezicht van Moth liepen stille tranen, maar ik huilde niet, kon niet huilen. Als ik het wel deed, zou ik bezwijken onder een rivier van pijn die me zou wegspoelen. Ons hele volwassen leven hadden we samen geleefd. Alle dromen en plannen, alle successen en mislukkingen waren twee helften van één leven geweest. Nooit apart, nooit alleen, één.

Er waren geen medicijnen om het ziekteproces te stuiten, geen behandelingen om de ziekte op afstand te houden. De enige steun die Moth kon krijgen, was pregabaline, een medicijn om de pijn te verlichten, maar dat slikte hij al. Meer was er niet. Ik wilde dat ik naar de apotheek kon gaan om een doosje tovermiddel te kopen, wat dan ook, om de verwoesting die zich een weg door ons leven brandde, tegen te houden.

‘Fysiotherapie kan helpen tegen de stijfheid,’ had de dokter gezegd. Maar Moth had al een serie oefeningen die hij elke dag deed. Misschien kon hij er nog meer doen; misschien konden we zorgen dat het niet erger werd, als hij nog meer oefeningen deed. Ik klampte me vast aan elke strohalm, elk dun draadje dat me uit deze verstikkende mist van ontzetting zou kunnen trekken. Er waren geen draden, geen uitgestoken handen om mij op de veili-

ge oever te trekken, geen sussende stem die zei: 'Alles is goed, het is maar een nare droom.' Alleen wij tweeën, die ons vastklampten aan de werkelijkheid, aan elkaar, op een ziekenhuisparkeerterrein.

'Je kunt niet ziek zijn, ik hou nog van je.'

Alsof het genoeg was van hem te houden. Het was altijd genoeg geweest, het was altijd het enige geweest wat ik nodig had, maar nu zou het ons niet redden. De eerste keer dat Moth tegen me zei dat hij van me hield, was de allereerste keer dat ik die woorden hoorde. Niemand had ooit eerder tegen me gezegd dat hij van me hield, mijn ouders of vrienden niet, niemand, en door die woorden was ik stralend, gloeiend opgetild naar de volgende tweeëndertig jaar van mijn leven. Maar woorden konden niets uitrichten tegen de zelfvernietiging van Moths hersens, tegen een eiwit dat tau heette en dat cellen opslokte, verbindingen blokkeerde.

'Hij heeft het mis. Ik weet het gewoon, hij zit ernaast.' Hij moest ernaast zitten. De rechter had het mis gehad, dus waarom de dokter niet?

'Ik kan niet denken, niet voelen...'

'Laten we dan denken dat hij het mis heeft. Als we weigeren hem te geloven, kunnen we doorgaan met leven alsof dit niet echt waar is.' Ik kon het niet laten binnenkomen. Niets klopte, niets was echt.

'Misschien zit hij ernaast. Maar stel dat hij toch gelijk heeft? Stel dat we in dat laatste stadium komen waar hij het over had? Ik kan daar niet aan denken, ik wil niet denken...'

'Daar komen we niet; we zullen hier op de een of andere manier tegen vechten.'

Ik geloof niet in God, in een hogere macht. We leven, we gaan dood; de koolstofkringloop gaat door. Maar alstublieft, God, alstublieft laat ons daar niet terechtkomen. Als Hij bestaat had Hij zojuist de wortels van mijn leven beetgepakt en uit de grond gerukt en zo mijn hele bestaan op zijn kop gezet. We reden naar huis met de cd-speler op volle sterkte, we schuilden in het lawaai. De

bergen vielen onder me weg, en de zee stortte zich over mijn hoofd, mijn wereld stond op zijn kop. Toen het busje stilhield, liep ik op mijn handen.

*

Ik werd achtervolgd door de gedachte aan stikken. Nog weken na de diagnose schrok ik elke nacht wakker, koud van het zweet en met een bonkend hoofd, panisch van een nachtmerrie waarin ik verdronk in slijm. Visioenen van Moth met een opzwellende nek, een verwrongen kaak, vechtend om lucht te krijgen tot hij stikkend aan zijn eind kwam, terwijl de kinderen en ik erbij stonden en hulpeloos toekeken.

De zwaluwen waren laat gekomen, apart of in paartjes, maar eindelijk hadden ze na hun enorme reis de weg terug naar huis gevonden, en nu doken ze weer door de beukentakken om insecten te verorberen. Was ik maar een zwaluw, vrij om naar huis te komen als ik dat wilde. Ik scheurde het brood voor Smotyn en ging naar buiten, de frisse juniochtend in. De lucht was zacht en licht, en streelde mijn gezicht met de belofte van een prachtige dag. Ik wrong me tussen de takken van de wilde peren haag door over het hek heen. De boompjes voor die heg had ik in de uitverkoop gekocht bij een boomkwekerij; ze werden verkocht als beukjes, maar uiteindelijk bleken ze uit te groeien tot een heg met kleine blaadjes, zonder peren en nogal stekelig tegen me als ik over het hek klom. Ik wreef over de verse schrammen op mijn arm, tussen de al geheelde littekens. Het was nu niet meer de moeite waard de haag te snoeien. Het weiland was warm en geurde naar honing van de klaver die in bloei stond. De mollen waren die nacht weer flink bezig geweest, en het midden van het weiland was bezaaid met hopen fijnkorrelige aarde. Instinctief stampte ik ze plat, nog steeds begaan met het welzijn van het land, ons land. Moth had dit stukje grond terugveroverd op een overwoekerd stuk onkruid.

Hij weigerde chemische bestrijdingsmiddelen te gebruiken en had in die tijd nog geen machines, dus had hij met de hand dit stuk land van anderhalve hectare gemaaid. Het puin weg geharkt. Brandnetels uitgegraven. Hij had de afrastering hersteld door geduldig en precies honderden stenen terug te plaatsen in muurtjes die al jaren in verval waren. Het was het veld waar de kinderen van gasten eieren raaptten, nog warm van onder de kippen, en in de lente de huislammetjes voerden. Wij hadden er met ons gezin eindelijk spelletjes cricket gespeeld, in het hoge gras gelegen voordat het werd gemaaid voor het hooi, en naar de sterren gekeken die langs de donkere zomerhemel omlaag vielen. Ons land.

Smotyn kwam niet. Anders kwam ze altijd naar het hek in de haag toe voor haar snee brood. Altijd. Ik liep het veld op om haar te zoeken, maar wist al wat ik zou vinden. Op haar favoriete plekje onder de beukenbomen, met haar kop op het gras, alsof ze lag te slapen. Ze wist het. Ze wist dat ze niet weg kon van haar wei, haar plek, en ze was simpelweg gestorven. Legde haar hoofd op het gras, deed haar ogen dicht en stierf. Terwijl ik haar harige kop streelde en mijn hand nog een laatste keer over de kromme hoorn liet glijden, kwam het opzetten, als een wee. Allesverterend en onbeheersbaar. Ik kroop in elkaar op het gras naast haar en snikte het uit. Ik huilde tot mijn lichaam ophield, uitgeput was, geen tranen meer overhad, uitgedroogd was door verlies. Het gras boog zich over mijn gezicht en ik lag onder de beukenbomen en probeerde te sterven, alles los te laten en vrij te zijn net als Smotyn, vrij om met de zwaluwen mee te vliegen en niet het vertrek van deze plek of Moths aftakeling te hoeven meemaken. Laat me nu doodgaan, laat mij degene zijn die gaat, laat me niet alleen achterblijven, laat mij sterven.

Ik haalde de schop en begon te graven, om Smotyn naast haar zusters in hun wei te ruste te leggen. Moth kwam het huis uit en we groeven samen het gat, zwiiggend, want we weigerden te praten, weigerden het steeds groter wordende gat te zien. Het duister waar we de dag daarvoor in hadden gestaard, was nog te schok-

kend, te nieuw voor ons om te erkennen dat het bestond, zelfs als idee. Ik legde een theedoek over haar kop; we konden niet aanzien hoe de aarde over haar gezicht viel. Ze was weg. Het was voorbij. De droom die de boerderij was geweest, was met haar begraven.